Veertien miljoen

Bevolking van Nederland

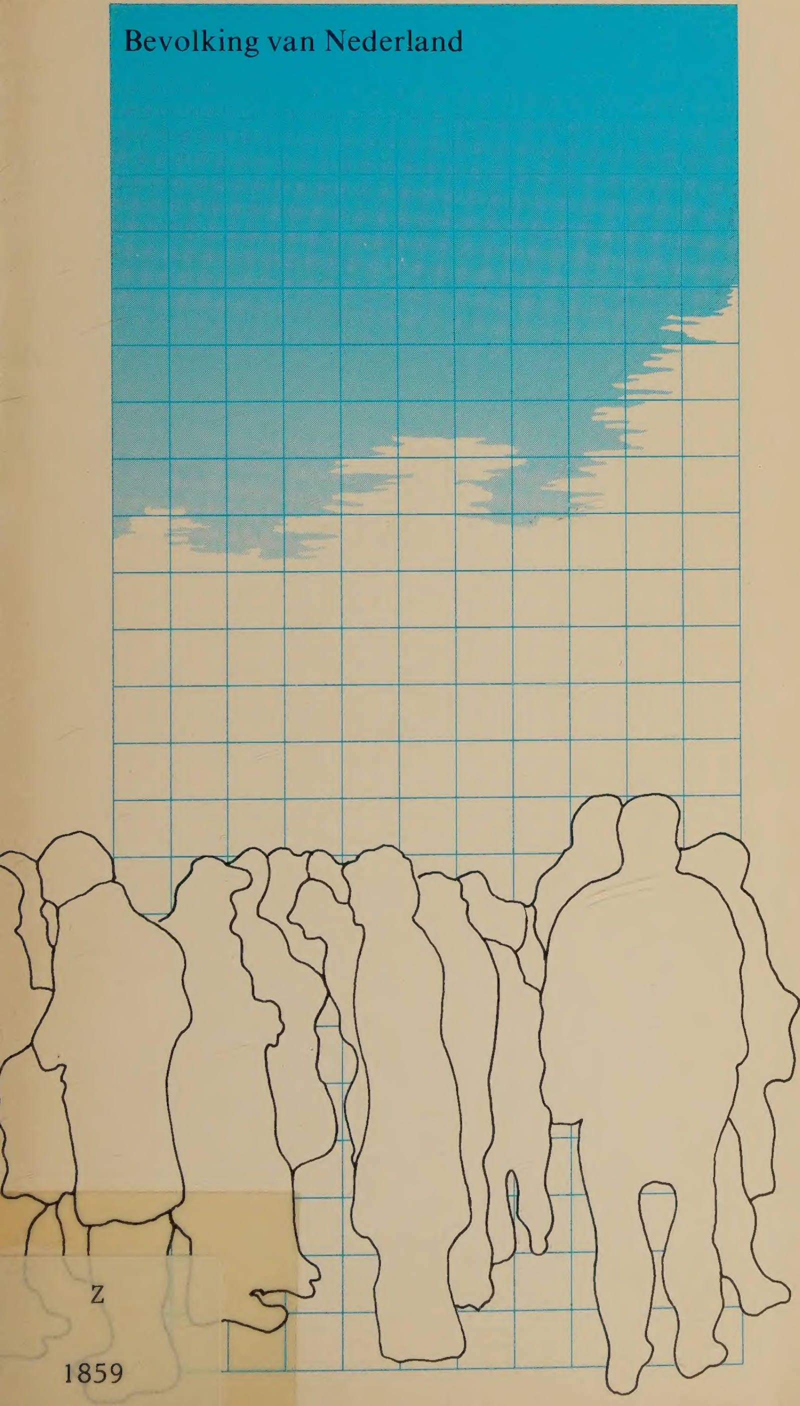

Z
1859

RvZ
2047

Veertien miljoen

Bevolking van Nederland

Dr. R. J. VAN ZONNEVELD
Laan van Oud Poelgeest 4
2341 NJ OEGSTGEEST

Nederlands Instituut
voor Gerontologie
Informatie-& documentatiecentrum
Kaap Hoorndreef 72
3563 AW Utrecht
Z 1859

Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne

Nederland telt thans veertien miljoen inwoners. Dit is de aanleiding geweest voor de samenstelling van deze brochure.

Deze publikatie kan worden gezien als passend in het kader van de uitvoering van een aanbeveling van de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk in haar eindrapport 'Bevolking en Welzijn in Nederland' ('s-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977) om kennis over het bevolkingsvraagstuk van ons land onder de aandacht van de gehele bevolking te brengen.

Op advies van genoemde Staatscommissie is in het najaar van 1977 een Interdepartementale Commissie Bevolkingsbeleid geïnstalleerd. Onder andere ter ondersteuning van deze Commissie is ongeveer terzelfder tijd een Bureau Bevolkingszaken geformeerd bij het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Dit bureau heeft deze brochure samengesteld in samenwerking met de Stafafdeling Externe Betrekkingen van het Ministerie. De gebruikte statistische gegevens zijn onder meer ontleend aan het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bevolking

Ons land telt thans 14 miljoen inwoners.
Rond 1900 bedroeg dit aantal nog maar 5 miljoen. Het tempo van de bevolkingstoename is niet altijd hetzelfde geweest. Tot het bereiken van de 12 miljoen inwoners was voor elke toevoeging van een nieuw miljoen over het algemeen gesproken telkens een steeds kortere periode nodig. Deze versnelling van de bevolkingsgroei is daarna opgehouden; de toevoeging van het 13e en 14e miljoen inwoners verliep weer langzamer.

Voor de komende jaren, d.w.z. tot aan ongeveer het einde van deze eeuw zal naar verwachting de bevolkingsomvang nog verder toenemen. Het tempo van deze groei zal echter vrijwel zeker meer vertraagd worden. Het is zelfs niet uitgesloten dat op den duur de in ons land wonende bevolking in aantal zal terug lopen.

Nederland bereikte een bevolkingsaantal van:	In het jaar:	Voor de toevoeging van elk nieuw miljoen was een tijdsduur nodig van:
2 miljoen	1795	
3 miljoen	1844	50 jaar
4 miljoen	1879	35 1/2 jaar
5 miljoen	1897	18 1/4 jaar
6 miljoen	1911	13 3/4 jaar
7 miljoen	1922	10 1/2 jaar
8 miljoen	1931	9 1/4 jaar
9 miljoen	1941	10 1/4 jaar
10 miljoen	1949	7 3/4 jaar
11 miljoen	1957	7 1/2 jaar
12 miljoen	1963	6 1/2 jaar
13 miljoen	1970	6 1/2 jaar
14 miljoen	1979	9 jaar

Bron: CBS

De totale oppervlakte van Nederland bedraagt 41160 km^2 waarvan ruim 33811 km^2 bestaat uit land en 7349 km^2 uit het water van o.a. rivieren, kanalen, meren, IJsselmeer en Waddenzee. Dit betekent dat op één vierkante kilometer land gemiddeld 411 mensen wonen.

Het demografisch proces

Veranderingen in het bevolkingsaantal worden bepaald door het aantal geboorten, het aantal overledenen, het aantal immigranten en het aantal emigranten. Voor ons land is met name het gezamenlijk effect van geboorte en sterfte van belang.

immigratie (+)
↓
geboorte (+) → bevolking → sterfte (–)
↓
emigratie (–)

De bevolkingsontwikkeling in een bepaalde periode wordt in de eerste plaats bepaald door omstandigheden die voor die periode gelden. Zo wordt de omvang van het aantal geboorten in achtereenvolgende jaren beïnvloed door de wensen die mensen hebben om veel, weinig of geen kinderen te krijgen. Voor de sterftefrequentie speelt uiteraard de gezondheidstoestand een rol. Voor de emigratie is het de belangstelling van mensen om in het buitenland te willen gaan wonen; voor de immigratie de aantrekkelijkheid die ons land bezit om er zich te gaan vestigen.

De bevolkingsontwikkeling in een bepaalde periode wordt echter ook beïnvloed door die van een daaraan voorafgaande periode. Deze wordt weerspiegeld in de zogenaamde 'leeftijdspiramide', die een beeld geeft van de op een bepaald moment aanwezige bevolking, uitgesplitst naar de geboortegeneraties waartoe mensen behoren.

Indien er onder de bevolking relatief veel mensen zijn uit oudere generaties zal, bij een gelijke gezondheidssituatie, het aantal overledenen groter zijn dan indien relatief meer jongeren aanwezig waren. Het sterfterisico is immers op oudere leeftijd hoger dan op jongere leeftijd. Ook het aantal kinderen dat geboren wordt is mede afhankelijk van de aantallen aanwezige vrouwen uit vroegere geboortegeneraties die de mogelijkheid hebben om thans zelf kinderen te krijgen.

Bevolking naar leeftijdsgroep en geslacht op 1 januari 1978

absolute cijfers x 1000

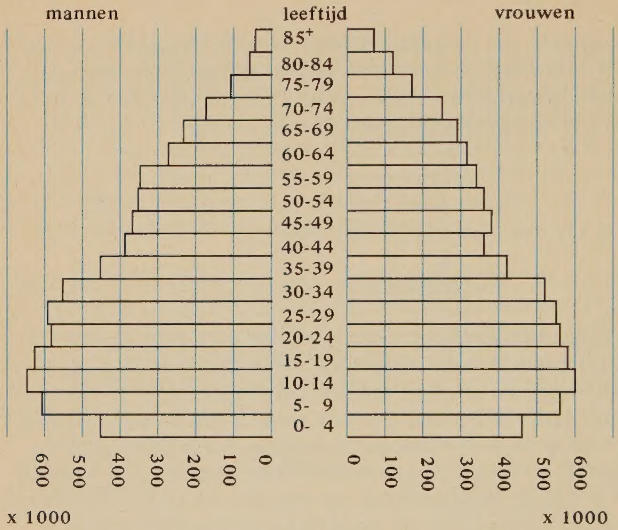

Bevolking naar leeftijdsgroep en geslacht op 1 januari 2000

absolute cijfers x 1000

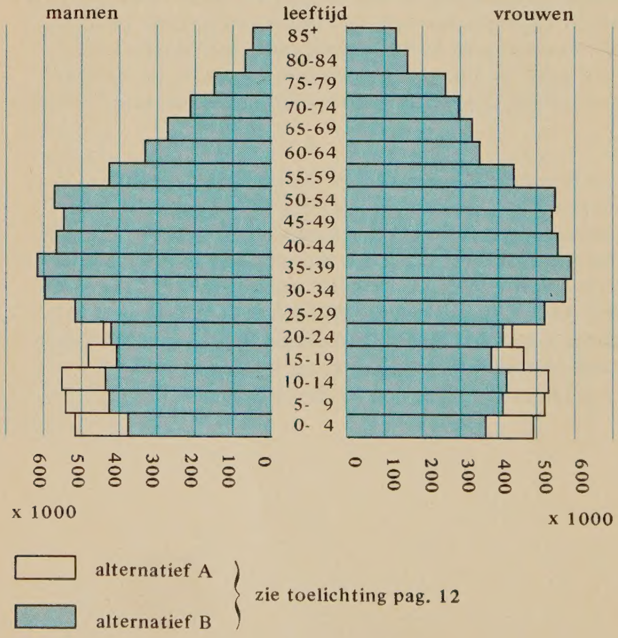

Bron: CBS

Geboorte

Wanneer in de bevolkingssamenstelling de groep jongeren overheerst en een regelmatige groei vertoont, kan, bij gelijkblijvende omstandigheden met betrekking tot het gewenste eigen kindertal, ook een van jaar op jaar toenemend aantal geborenen worden verwacht.

Een dergelijke regelmaat is in het verleden niet aanwezig geweest, alhoewel vanaf 1900 tot 1964 wel een toename kan worden geconstateerd. Rond 1900 werden jaarlijks 160.000-170.000 kinderen geboren; rond 1964 waren dat er ca. 250.000. Na uitschakeling van de invloed van de bevolkingsgroei blijkt voor deze periode, in grote lijnen gesproken, een dalende geboortefrequentie. Op elke 1000 inwoners bedroeg rond 1900 de geboortefrequentie jaarlijks 31 à 32, in het begin van de jaren zestig was de frequentie teruggelopen tot gemiddeld ca. 21 per 1000. Na 1964, en vooral vanaf ongeveer 1970, kan van een versnelde daling worden gesproken. Ondanks de nog voortdurende bevolkingsgroei daalde het jaarlijks aantal geboorten. In 1977 en 1978 waren er ruim 173.000 resp. 175.000; de geboortefrequentie was hiermee teruggelopen tot 12,5 resp. 12,6 per 1000 van de bevolking.

Volgens de vruchtbaarheidsverhoudingen in 1977 bedroeg het gemiddeld kindertal per 100 van het aanwezige aantal vrouwen van 15-44 jaar, dat in aanmerking kwam om een kind te krijgen, in totaal ongeveer 163. Dit niveau is aanmerkelijk lager dan dat wat nodig is om er voor te zorgen dat de vaders en moeders van de kinderen worden ‘vervangen’. Hiervoor zouden gemiddeld per 100 vruchtbare vrouwen, ongeveer 210 kinderen geboren moeten worden.

Indien een dergelijk laag vruchtbaarheidspeil blijft voortduren, zal dit er toe leiden dat op den duur de bevolkingsomvang kan gaan afnemen. Dat dit nu nog niet gebeurt, komt door de doorwerking van de bevolkingsontwikkeling uit het verleden. De potentiële ouders van nu willen wel minder kinderen krijgen dan vroeger het geval was, maar hun aantal is nog groot, omdat zij zelf nog voortkomen uit omvangrijker geboortegeneraties.

Achtergronden van de geboortendaling

Een verklaring van de geboortendaling gedurende de afgelopen jaren is niet exact te geven. Dat is ook niet verwonderlijk.
De beslissing om al dan niet een kind te krijgen wordt door individuele vrouwen en mannen bepaald en hoe die beslissing uitvalt hangt vanzelfsprekend af van de persoonlijke omstandigheden. De mensen zijn immers vrij bij het nemen van hun beslissingen. Dat is een groot goed. Het recht van mensen om in vrijheid en verantwoordelijkheid te beslissen over het kindertal en over het tijdstip waarop zij hun kinderen wensen, dient te worden beschermd. Dit recht is o.a. uitdrukkelijk onderstreept in het Wereldbevolkingsactieplan, zoals aanvaard tijdens de in 1974 door de Verenigde Naties te Boekarest gehouden Wereldbevolkingsconferentie.

Als mogelijke oorzaken die bij de geboortendaling een rol hebben gespeeld, kunnen worden genoemd:
☐ Steeds meer mensen wensen minder kinderen dan vroeger. Grote gezinnen komen minder voor en het kindertal dat de mensen thans als omvangrijk ervaren ligt beduidend lager dan voorheen. Er zijn nu ook meer mensen die bewust besluiten geen kinderen te krijgen.
☐ De mensen zijn ook bewuster gaan handelen met betrekking tot het tijdstip waarop zij kinderen wensen. Was het vroeger zo, dat als men trouwde er over het algemeen ook spoedig een eerste kind kwam, momenteel besluiten steeds meer paren te wachten met het krijgen van kinderen.
☐ Tegenwoordig is men beter in staat de wensen met betrekking tot het krijgen van kinderen te realiseren door de ruimere mogelijkheden voor anticonceptie; de beschikbare mogelijkheden zijn bij juiste toepassing ook betrouwbaarder; anticonceptie is gemakkelijker toegankelijk; er bestaat een grotere kennis van anticonceptionele middelen en er wordt ook meer gebruik van gemaakt.
☐ De maatschappelijke situatie heeft er toe geleid dat mensen anders staan ten opzichte van het krijgen van kinderen. Men denkt daarover veel bewuster en zelfstandiger dan vroeger toen de maatschappelijke en levensbeschouwelijke omgeving grote invloed uitoefende. Traditionele opvattingen over het gezin veranderen. Een mentaliteitsverandering vindt plaats als gevolg van allerlei maatschappelijke ontwikkelingen zoals de toenemende welvaart, de verstedelijking en de emancipatie van de vrouw.

Geboorte en sterfte per 1000 inwoners

geboorte, sterfte en geboorte-overschot

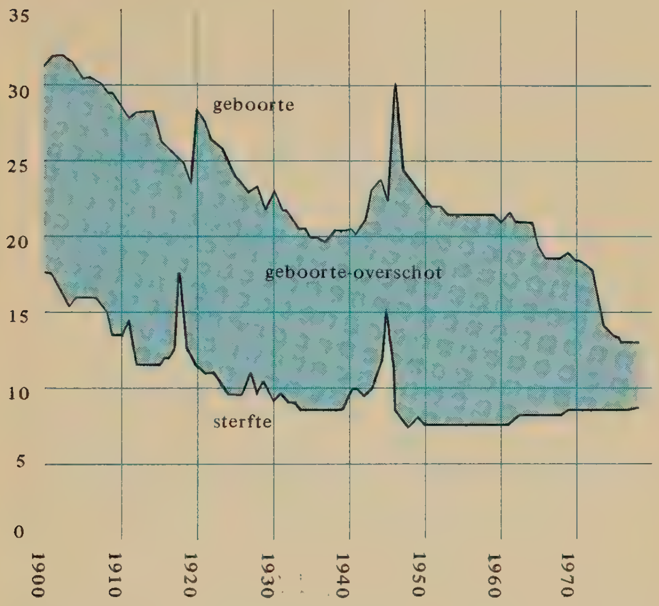

Bron: CBS

Sterfte

Vanaf ongeveer het midden van de vorige eeuw, toen Nederland zich begon te ontwikkelen tot een moderne geïndustrialiseerde samenleving, is een verbetering opgetreden in de gezondheidstoestand van de bevolking. Het sterfteniveau verminderde sindsdien. Overleden er rond 1870 op elke 1000 inwoners jaarlijks nog ongeveer 28 mensen, honderd jaar later waren dat er ongeveer 8.

De ontwikkeling van de medische wetenschap en van de gezondheidszorg in het algemeen, en betere hygiënische omstandigheden, hebben geleid tot dit lage sterftecijfer. Vooral de zuigelingen- en kindersterfte is door deze ontwikkeling omlaag gebracht. Aan het begin van deze eeuw overleed ruim vijftien procent van alle levend geborenen voordat zij één jaar oud waren geworden. Thans bedraagt dat aantal ongeveer één procent. Het gemiddeld aantal levensjaren dat een pasgeborene mag verwachten is nu veel meer dan vroeger. Voor een jongen is dat momenteel ruim 71 jaar; aan het begin van deze eeuw was dat 51 en in het midden van de vorige eeuw 36 jaar. Meisjes hebben thans een gemiddelde levensverwachting van ruim 77 jaar tegenover 53 rond 1900 en ruim 38 jaar rond 1850. Deze ontwikkeling betekent overigens niet dat vroeger geen hoge leeftijden werden bereikt, maar dat nu veel meer mensen oud worden.

Hierbij valt het op dat de levensverwachting voor vrouwen steeds gunstiger is geweest dan voor mannen en bovendien dat dit verschil geleidelijk aan groter is geworden. Het proces van de sterftedaling is dus voor vrouwen sneller verlopen dan voor mannen. Gedurende de laatste decennia is vooral voor mannen het risico om te overlijden aan hart- en vaatziekten en kanker toegenomen. Deze ziekten vormen momenteel de voornaamste doodsoorzaken.

Migratie

De buitenlandse migratie is voor de bevolkingsgroei van Nederland slechts van ondergeschikte betekenis geweest. Weliswaar vestigden zich in ons land in de periode vanaf 1900 tot en met 1977 3,75 miljoen personen; daartegenover staat echter een aantal van 3,65 miljoen personen dat ons land verliet. Het migratie-effect heeft dus per saldo, over dit gehele tijdvak bezien, slechts een extra bevolkingsgroei opgeleverd van ongeveer 100.000. Dit is zeer gering ten opzichte van de totale bevolkingsgroei over deze jaren, welke 8,8 miljoen bedroeg.

Voor de periode na de laatste wereldoorlog verdienen een aantal migratiestromen apart de aandacht.

In de vijftiger jaren is door de Nederlandse regering de emigratie bevorderd naar specifieke emigratielanden als Australië, Nieuw-Zeeland, Canada en Zuid-Afrika. Van 1950 tot en met 1960 resulteerde dit in 371.000 emigranten die naar deze landen vertrokken.

Speciale migratiestromen naar ons land toe hebben voorts plaatsgevonden als gevolg van ons koloniale verleden. Na de souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië in 1949, kreeg Nederland in de jaren 1950-1959 een immigratiestroom uit dat land te verwerken van 251.000 personen. In 1962 kwamen na de bestuursoverdracht van Westelijk Nieuw-Guinea ruim 19.000 personen terug naar Nederland en voorafgaand aan de onafhankelijkheid van Suriname verlieten 94.000 personen in de jaren 1970-1975 dat land, om zich in ons land, waarvan zij de nationaliteit bezaten, te vestigen.
Dit getal moet vergeleken worden met de bevolkingsomvang van Suriname, dat thans ruim 430.000 inwoners telt.

Tenslotte kwam vanaf het begin van de zestiger jaren een immigratiestroom op gang, die verband hield met de werving van buitenlandse werknemers. Deze resulteerde over de periode 1960-1977 per saldo in een vestigingssurplus van ongeveer 175.000.
De laatste jaren waren onder deze immigranten veel vrouwen en kinderen van reeds eerder naar ons land vertrokken mannen.

Het uiteindelijk resultaat van de buitenlandse migratie van vreemdelingen voor ons land heeft geleid tot een aantal van 350.500 personen, met een niet-Nederlandse nationaliteit, dat in januari 1976 in Nederland woonachtig was. Ten opzichte van het aanwezige aantal van 118.000 in 1960 is dit weliswaar beduidend toegenomen, doch in verhouding tot de totale omvang van de in Nederland woonachtige bevolking is het nog steeds gering. Het aantal vreemdelingen bedraagt slechts 2,5 procent van de totale bevolking.

De toekomstige bevolkingsontwikkeling

Volgens de laatste bevolkingsprognose van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zal de bevolking van ons land voorlopig nog blijven groeien, zij het in een langzaam tempo. Bij deze vooruitberekeningen heeft het CBS rekening gehouden met de huidige lage vruchtbaarheidsverhoudingen in ons land. Indien het gemiddeld kindertal nog iets verder terugloopt (tot ca. 1,5 per gezin) dan zal de bevolking een maximum bereiken van 14,3 miljoen tegen het einde van deze eeuw en daarna in aantal gaan verminderen. Omdat het niet uitgesloten is dat het gemiddeld kindertal weer iets gaat stijgen heeft het CBS ook de consequenties daarvan uitgerekend. De bevolkingsomvang zou dan kunnen toenemen tot 15,2 miljoen aan het einde van deze eeuw, en rond het jaar 2020 zijn maximum kunnen bereiken (15,4 miljoen). Eerst daarna gaat de bevolking dan in aantal teruglopen. Het CBS gaat er daarbij wel vanuit dat het er thans niet naar uitziet dat de eventuele stijging van de vruchtbaarheid binnen afzienbare tijd leidt tot herstel tot om en nabij het niveau dat nodig is om de oudergeneraties door de kindergeneraties te doen vervangen. Het niveau zal naar verwachting vooralsnog daar beneden blijven.

Het CBS heeft de laatste bevolkingsprognose onderscheiden in twee alternatieven: A en B.
De vooruitberekening waarin is verondersteld dat het gemiddeld kindertal per gezin terugloopt tot ca. 1,5 vormt hierbij de minimum-variant, aangeduid als alternatief B.
De vooruitberekening waarbij rekening is gehouden met een eventuele stijging van het gemiddeld kindertal per gezin tot ca. 1,9 vormt de maximum-variant, aangeduid als alternatief A.

Zie grafieken op pag. 6 en pag. 13.

Omvang van de Nederlandse bevolking

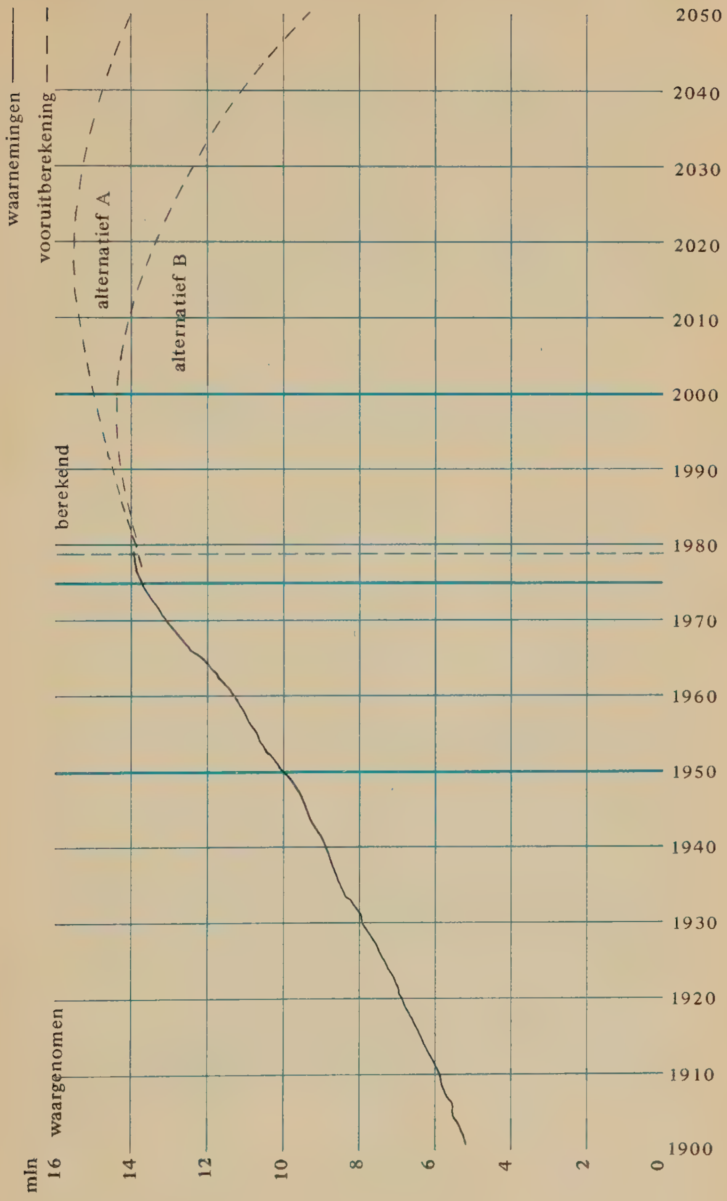

Bron: CBS

Het demografisch perspectief voor ons land is op dit moment dus heel anders dan in het verleden het geval was. Toen ging men er steeds van uit dat Nederland te maken zou krijgen met de problemen van voortgaande groei. Dit heeft ook zijn consequenties voor de leeftijdssamenstelling van de toekomstige bevolking en dus ook voor de aard van het bevolkingsprobleem van Nederland.
De zogenaamde leeftijdspiramide, 'de spil van het bevolkingsvraagstuk', brengt dat duidelijk in beeld.
Een bevolking met relatief hogere geboortencijfers is jong van samenstelling. De basis van de piramide is breed; van boven is hij smaller. Daalt de geboortefrequentie echter, dan verandert deze structuur. De bevolking telt minder jongeren en vertoont dus een smallere basis. Daarentegen neemt het aandeel der ouderen toe, waardoor de top van de piramide verhoudingsgewijs wordt verzwaard.

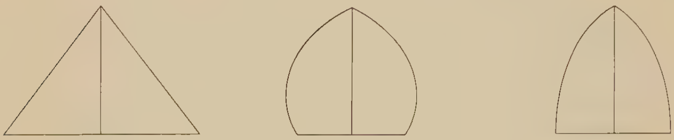

jonge bevolking — oude bevolking — stationaire bevolking

Het laatstgenoemde beeld staat Nederland te wachten. Het percentage ouderen van boven de 65 jaar onder de bevolking zal toenemen van ruim 11% op dit moment tot rond 13% in het jaar 2000. Dit percentage zal daarna nog verder kunnen oplopen tot 17 à 20% in 2020, afhankelijk van het gegeven of de vruchtbaarheid laag blijft of weer wat toeneemt.
Het is denkbaar dat de vruchtbaarheid weer stijgt tot het niveau dat nodig is voor de vervanging van opvolgende geboortegeneraties. Er zal dan een zeker evenwicht ontstaan tussen geboorte en sterfte. Dit zal er dan toe leiden dat een situatie van een min of meer constant blijvende of stationaire bevolking ontstaat. De leeftijdspiramide van deze stationaire bevolking zal een klokvorm vertonen. Zij vormt dan een afspiegeling van het proces van geleidelijke afsterving van geboortegeneraties met het ouder worden in leeftijd.

Bevolking en welzijn in Nederland

Met zijn veertien miljoen inwoners is Nederland een van de dichtstbevolkte landen ter wereld. Op elke vierkante kilometer wonen nu gemiddeld ruim 410 mensen. Dat is heel wat. De bevolkingsdruk op ons leefmilieu is zwaar.

Ter bestudering van de consequenties van de bevolkingsontwikkeling in ons land is door de regering in 1972 een Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk ingesteld. Deze Staatscommissie heeft in 1977 haar eindrapport 'Bevolking en Welzijn in Nederland' aan de regering aangeboden.
In april 1979 heeft de regering haar standpunt bepaald met betrekking tot dit rapport. Zij komt hierin tot de conclusie dat een snelle beëindiging van de bevolkingsgroei in ons land wenselijk is. Zij constateert met instemming dat het huidige lage geboorteniveau in ons land daartoe kan leiden.

De regering is echter tegelijkertijd van mening dat uiteindelijk het streven gericht zou moeten zijn op het benaderen van een stationaire bevolkingssituatie in ons land, waarbij zowel de totale bevolkingsomvang als de leeftijdsverdeling van de bevolking nog maar geringe schommelingen vertonen. Dit betekent dat op den duur de vruchtbaarheid weer zal moeten stijgen tot om en nabij het niveau waarbij de oudere door jongere generaties worden vervangen. Wellicht dat dit spontaan plaatsvindt. Als dat niet gebeurt en de vruchtbaarheid nog verder daalt, of te lang op het huidige lage niveau blijft, zal eerst bezinning nodig zijn of een geboortenbevorderend beleid moet worden gevoerd. De regering acht het echter niet zinvol om hieromtrent reeds nu uitspraken te doen. Wel is zij van mening dat voordat over dit onderwerp beleidsuitspraken worden gedaan zorgvuldig dient te zijn nagegaan welke maatregelen hiervoor zouden kunnen dienen.

Bij geen enkele vorm van bevolkingsbeleid, d.w.z. beleid gericht op beïnvloeding van het bevolkingsverloop, mag het recht van partners worden aangetast om in vrijheid en verantwoordelijkheid te kunnen beslissen over het kindertal en over het tijdstip waarop zij deze kinderen wensen te krijgen. Ook zal met ethische en levensbeschouwelijke aspecten die hierbij een rol kunnen spelen te allen tijde rekening moeten worden gehouden.

In het licht van de bestaande bevolkingsdruk in ons land wil de regering een beleid voeren dat gericht is op beperking van de toelating van vreemdelingen. Hierbij worden humanitaire overwegingen uiteraard niet uit het oog verloren.
Geen beperkingen mogen worden opgelegd aan gezinnen, die zich

willen herenigen met de man die zich eerder in ons land heeft gevestigd.

Verlichting van de bevolkingsdruk in ons land kan als gunstig worden beoordeeld. Geluidhinder en milieuvervuiling kunnen er mogelijk door worden beperkt. Natuurgebieden, flora en fauna zullen minder worden aangetast. De aandacht bij het scheppen van voorzieningen die kunnen bijdragen tot het welzijn van de bevolking, kan meer worden verlegd van de kwantiteit naar de vereiste kwaliteit.
Toch betekent dit niet dat we geen aandacht meer behoeven te besteden aan de bevolkingsproblematiek. Integendeel. De gevolgen van de verschuivingen in de leeftijdsopbouw van de bevolking verdienen thans alle aandacht. Om er enkele te noemen:

☐ *Minder geboorten – minder kinderen.* Dit zal zijn weerslag hebben op de organisatiestructuur van onder meer de gezondheidszorg voor moeder en kind zowel voor, tijdens als na de geboorte, de medische begeleiding van de opgroeiende jeugd, de vorming en het onderwijs van de kinderen. De omvangrijke werkloosheid op dit moment onder kleuterleidsters en leerkrachten bij het basisonderwijs staat hiermee in direct verband.

☐ *Toenemend aantal jong volwassenen.* Degenen die de eerstkomende jaren tot deze groep zullen gaan behoren, zijn geboren in een periode toen van een aanzienlijke geboorten-teruggang nog geen sprake was. Voorlopig zal deze groep nog in aantal groeien. Tot ongeveer 1990 zal het aantal studenten aan universiteiten en hogescholen blijven toenemen. Tot dat jaar zullen ook toenemende aantallen jongere volwassenen een plaatsje op de arbeidsmarkt willen innemen en dat terwijl er nu reeds een omvangrijke jeugdwerkloosheid is. Ook zullen er voorlopig nog meer huizen moeten worden gebouwd om de nog groter wordende aantallen jongere volwassenen te kunnen huisvesten.

☐ *Veroudering.* Het aantal bejaarden zal belangrijk stijgen. Thans wonen er ongeveer 1,5 miljoen mensen in ons land die ouder zijn dan 65 jaar. Over dertig jaar zal dit aantal meer dan 2 miljoen bedragen; over veertig jaar 2,6 miljoen.

Dit grotere aantal zal dan verzorgd moeten worden door een kleinere produktieve bevolking. Nu worden op iedere 100 mensen van 20-64 jaar iets minder dan 20 bejaarden geteld. Over ongeveer dertig jaar zullen dat er 23 zijn en over ongeveer veertig jaar rond 30.
Deze ontwikkeling heeft natuurlijk consequenties. De pensioenuitkeringen zullen toenemen. De huisvesting van bejaarden in o.a. bejaardenoorden, verzorgingstehuizen en verpleeginrichtingen zal

de nodige inspanning vereisen. De medische zorg voor bejaarden zal moeten worden uitgebreid en in het bijzonder de geriatrische zorg omdat vooral het aantal hoogbejaarden sterk zal toenemen.

☐ *Verhouding produktieven–niet-produktieven.* Tegenover het groter aantal bejaarden dat verzorgd zal moeten worden door de produktieve bevolking staat een kleiner wordend aantal nog niet produktieve jongeren. In aantallen gemeten zal de verhouding tussen hen die verzorging behoeven en degenen die als produktieve mensen deze zorg hebben te dragen per saldo hierdoor iets verminderen. Nu worden op iedere 100 produktieve mensen van 20-64 jaar in totaal ruim 81 daarvan afhankelijke personen geteld, d.w.z. jongeren beneden 20 jaar en ouderen boven 65 jaar. Rond het jaar 2000 zullen dat er op iedere 100 produktieven nog slechts 57 tot 66 zijn. Dit is ervan afhankelijk of het aantal geboorten in ons land laag blijft of weer iets stijgt. Deze in aantallen gemeten verlichting van de ‘druk’ hoeft echter nog geen financiële verlichting te betekenen van dezelfde omvang. Het is duidelijk dat het voorzieningenpatroon voor bejaarden duurder is dan dat voor jongeren.

Nederland in Europees verband

Wat in Nederland gebeurt kan niet los worden gezien van wat daarbuiten plaatsvindt. Nederland staat niet apart. Ook de bevolkingsontwikkeling dient in een breder internationaal verband te worden bekeken en zeker in Europees verband.

De snelle geboortendaling in ons land maakt deel uit van een proces dat zich in vrijwel alle landen van West-Europa voltrekt. Met uitzondering van Ierland ligt in het gehele gebied van de Europese Gemeenschap (EG) het geboortenniveau thans lager dan nodig is voor de vervanging van de ouders door hun kinderen. Ons land heeft hierbij een wel zeer snelle ontwikkeling doorgemaakt. In 1965 had Nederland, met een gemiddeld aantal per vrouw geboren kinderen van ruim 3, nog het op één na hoogste vruchtbaarheidspeil van alle gemeenschapslanden. Momenteel behoort Nederland tot de landen met het laagste vruchtbaarheidsniveau.

In vrijwel geheel West-Europa heeft deze ontwikkeling geleid tot een daling van het tempo van de bevolkingsgroei. Als gevolg van de doorwerking van het demografisch verleden en in sommige landen ook door de invloed van de immigratie groeit de bevolking in de meeste landen nog wel. Dat is echter niet overal zo: in West-Duitsland, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk loopt de bevolking de laatste jaren al in aantal terug.

Het sterfteniveau in Nederland kan laag worden genoemd. Het aantal levensjaren dat een pasgeborene mag verwachten is in ons land hoger dan in enig ander land van de EG. In wereldverband gezien zijn de omstandigheden in Noorwegen en Zweden nog iets gunstiger.

De laatste decennia is in Europa een migratiestroom op gang gekomen van vreemdelingen, die werk zochten in een ander land. De landen van de EG hebben een groot aantal van deze mensen in hun produktieproces kunnen opnemen. Dat geldt ook voor Nederland doch de mate waarin dit het geval was, is lager dan in de meeste andere EG-landen. Het percentage vreemdelingen in ons land bedroeg 2,5 aan het einde van 1975. Dat is ten opzichte van andere landen vrij laag. In Luxemburg bestond zelfs 24% van de bevolking uit buitenlanders; in Zwitserland ongeveer 16%.

Land	Gemiddeld kindertal per vrouw		Gemiddeld aantal te verwachten levensjaren bij de geboorte in het begin van de jaren zeventig		Percentage aanwezige vreemdelingen onder de bevolking in het begin van de jaren zeventig
	1965	1977	jongens	meisjes	
Nederland	3,04	1,59	71,2	77,2	2,5
België	2,61	1,75	67,8	74,2	8,2
Luxemburg	2,38	1,50	67,0	73,9	24,0
B.R. Duitsland	2,51	1,41	67,6	74,1	6,4
Frankrijk	2,84	1,87	68,6	76,4	7,6
Italië	2,65	1,93	69,0	74,9	.
Ver. Koninkrijk	2,83	1,63	68,9	75,1	5,7
Ierland	4,06	3,50	68,6	72,8	.
Denemarken	2,61	1,66	70,8	76,3	1,1

Bron: CBS; statistische publikaties van verschillende landen.

Bevolkingsexplosie

In West-Europa kan zeker niet worden gesproken van een explosieve bevolkingsgroei. Kijken we echter naar de wereldbevolking dan zien we dat zich een snelle bevolkingstoename voordoet; vooral in de ontwikkelingslanden.

Groeide de wereldbevolking in de eerste helft van deze eeuw nog in een tempo van minder dan één procent per jaar, daarna is dit enorm verhoogd. De gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei in de wereld bedraagt momenteel ca. 2 procent. Dat betekent dat over 35 tot 40 jaar de wereldbevolking, die nu ruim 4 miljard bedraagt, kan zijn verdubbeld.
Door verbetering van de gezondheidszorg in de ontwikkelingslanden is de sterfte daar omlaag gebracht. Het kindertal van de gezinnen is echter hoog gebleven.

De vraag doet zich voor of onze aarde deze bevolkingslast wel kan dragen. Is er voldoende voedsel, hoe staat het met de beschikbare hoeveelheid energie en wordt de druk op het leefmilieu niet te groot? Allemaal problemen die een rol spelen bij de beantwoording van de vraag of de snelle bevolkingsgroei niet tot staan moet worden gebracht.
Door de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk is deze vraag bevestigend beantwoord. In het eindrapport 'Bevolking en Welzijn in Nederland' komt deze commissie tot de conclusie dat een spoedige beheersing van de bevolkingsgroei in de wereld noodzakelijk is. Maar hoe? Er bleek een moeilijk te doorbreken wederkerig verband te bestaan tussen het tempo van bevolkingsgroei van een land en de hoogte van de welvaart van dat zelfde land. Hoe armer een land is, hoe hoger het geboorteniveau en dus de bevolkingsaanwas; en hoe sneller de bevolking in deze landen groeit, des te moeilijker is het om tot een verhoging van de welvaart te komen.

De bevolkings- en de ontwikkelingsproblematiek kunnen niet los van elkaar worden gezien. Een betere internationale verdeling van de welvaart en een mondiaal beleid gericht op bevordering van geboortenbeperking en gezinsplanning verdienen hoge prioriteit.

Gelukkig zijn de laatste tijd wat optimistische geluiden waar te nemen. In een aantal landen met tot voor kort zeer hoge geboortencijfers is nu een daling daarvan in gang gezet.

Groei van de wereldbevolking
in miljarden

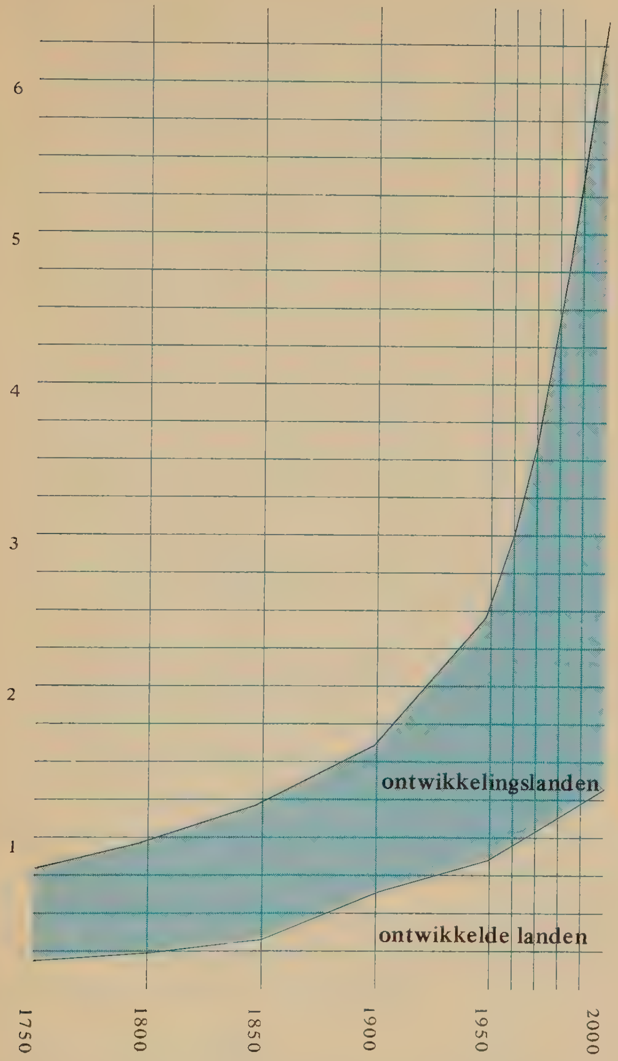

United Nations: The population debate: Dimensions and perspectives, New York 1975.

Enige literatuur

☐ *Centraal Bureau voor de Statistiek*
Dit bureau publiceert regelmatig een groot aantal gegevens over de bevolkingsontwikkeling. Een goed algemeen overzicht kan worden verkregen aan de hand van het jaarlijks verschijnende 'Jaaroverzicht Bevolking en Volksgezondheid' als supplement in de 'Maandstatistiek van Bevolking en Volksgezondheid'. Hierin is ook een overzicht opgenomen van alle op het gebied van de bevolking verschenen statistische publikaties.

☐ *Centraal Bureau voor de Statistiek*
De toekomstige demografische ontwikkeling in Nederland na 1975. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1976.

☐ *Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk*
'Bevolking en Welzijn in Nederland', 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1977.

☐ *Nederlands Interuniversitair Demografisch Instituut*
'Demografie, bulletin van het Nederlands Interuniversitair Demografisch Instituut'. (Regelmatig verschijnend; verkrijgbaar bij het Instituut, Voorburg.)

☐ *United Nations*
Concise report on The World Population Situation in 1977, New York 1979.

☐ *Bevolkingsvraagstuk*
Regeringsstandpunt met betrekking tot het eindrapport ('Bevolking en Welzijn in Nederland') van de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk.
Tweede Kamer, zitting 1978–1979, 15 552, nr. 1.
's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1979.

Uitgave: Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Samenstelling: Bureau Bevolkingszaken
Produktie: Stafafdeling Externe Betrekkingen

Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne,
Dokter Reijersstraat 12, Postbus 439, 2260 AK Leidschendam

Druk: Staatsdrukkerij

april 1979

904715F

B